

AXBOROT TEXNOLOGIYALARNING BIZNESDAGI ÒRNI

Hakimova Asal

Izzatullayeva Mashhura

(Samarqand davlat tibbiyot universiteti)

Ilmiy rahbar: **Mahmudova Z.I.**

Annotatsiya: *Ushbu akademik maqola axborot texnologiyalarining (AT) zamonaviy biznesdagi o'rni va ahamiyatini keng qamrovli tahlil qiladi. U ATning operatsion samaradorlikni oshirish, jarayonlarni avtomatlashtirish, ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish orqali raqobatbardoshlikni kuchaytirish, mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish va yangi biznes modellarini shakllantirishdagi hal qiluvchi rolini o'rganadi. Maqolada kiberxavfsizlik va ma'lumotlar himoyasining muhimligi, shuningdek, ATni joriy etishdagi qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rsatilgan. Asosiy e'tibor raqamli transformatsiyaning O'zbekistondagi kichik va o'rta biznes (KOB) uchun ta'siriga ham qaratiladi. Yakuniy xulosalar ATning kelajakdagi tendentsiyalari va biznes rivojlanishi uchun strategik tavsiyalarni o'z ichiga oladi.*

Kalit so'zlar: *Axborot texnologiyalari, Raqamli transformatsiya, Biznes, Samaradorlik, Kiberxavfsizlik, Ma'lumotlarga asoslangan qarorlar, Raqobatbardoshlik, O'zbekiston.*

XXI asr biznes landshaftini axborot texnologiyalari (AT) chuqur o'zgartirdi. Ilgari, AT asosan ma'lumotlarni qayta ishlash va ichki operatsiyalarni qo'llab-quvvatlash uchun ishlatilgan bo'lsa, hozirda u kompaniyalarning strategik maqsadlariga erishish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va bozorlarda raqobatbardoshlikni saqlash uchun ajralmas vositaga aylangan. Axborot texnologiyalari evolyutsiyasi

kompyuterlashtirishdan boshlab, Internet, mobil texnologiyalar, bulutli hisoblash, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahliligacha bo'lgan bosqichlarni qamrab oldi. Ushbu evolyutsiya biznes jarayonlarini qayta shakllantirdi va yangi imkoniyatlarni yaratdi. Bugungi kunda AT har qanday muvaffaqiyatli korxonaning asosiy drayveri bo'lib, uning operatsion samaradorligiga, mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatiga va strategik qarorlar qabul qilish qobiliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Ushbu maqola axborot texnologiyalarining zamonaviy biznesdagi ko'p qirrali o'rnini tizimli ravishda tahlil qilishni maqsad qilgan. Unda ATning operatsion samaradorlikni oshirish va jarayonlarni avtomatlashtirishdagi ahamiyati, ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish va raqobatbardoshlikka erishishdagi roli, mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish hamda yangi biznes modellarini shakllantirishdagi ta'siri batafsil ko'rib chiqiladi. Shuningdek, kiberxavfsizlik, ma'lumotlar himoyasi va me'yoriy muvofiqlik kabi muhim jihatlar alohida e'tibor qaratilib, axborot texnologiyalarini joriy etishda yuzaga keladigan asosiy qiyinchiliklar va ularni hal qilishning istiqbolli yechimlari muhokama qilinadi. O'zbekiston kontekstida raqamli transformatsiyaning kichik va o'rta biznesga ta'siri, jumladan, mavjud muammolar va hukumatning ushbu sohadagi sa'y-harakatlari ham tahlil qilinadi. Maqola yakunida ATning kelajakdagi tendentsiyalari va biznes rivojlanishi uchun strategik tavsiyalar beriladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Raqamli transformatsiya (RT) tushunchasi va uning biznesga ta'siri bugungi kundagi ilmiy adabiyotlarda keng muhokama qilinayotgan markaziy mavzulardan biridir. Kucherov, Bobojonov va Abduraxmonovlar [5] ta'kidlashicha, RT zamonaviy texnologiyalar rivoji bilan bog'liq holda kompaniyalarning raqobatbardoshligini saqlash uchun biznes modellarini moslashtirish zarurligini aks ettiradi. Ular raqamlashtirishni RTdan farqlab, uni samaradorlikni oshirish, mijozlar tajribasini yaxshilash va daromadlarni

oshirish kabi ko'plab afzalliklarga ega ekanligini qayd etadilar. Shu bilan birga, bu jarayonni amalga oshirishda qiyinchiliklar mavjudligini ham e'tirof etishadi. RT nafaqat biznesga, balki milliy iqtisodiyotga ham sezilarli ta'sir ko'rsatib, yangi sanoat istiqbollarini ochadi va yanada samarali xizmatlarni taqdim etish imkonini beradi.

Zuparov [4] raqamli transformatsiyaning tadbirkorlik va kichik biznesga ta'sirini har tomonlama tahlil qiladi. U raqamli texnologiyalarning barcha iqtisodiy sektorlarda keng tarqalishi an'anaviy biznes amaliyotlarini tubdan o'zgartirganini, yangi imkoniyatlar va jiddiy muammolarni keltirib chiqarganini ta'kidlaydi. Zuparov, RT muvaffaqiyati uchun kapital, mustahkam infratuzilma va bilimga asoslangan resurslar zarurligini, shuningdek, boshqaruv tizimlarining tubdan o'zgarishini va menejerlardan ilg'or AT ko'nikmalarini talab qilishini alohida ta'kidlaydi. Globallashuvning kuchayishi, P2P iqtisodiyotining yuksalishi va innovatsiyalar sur'atining tezlashishi kabi omillar kichik biznesni raqamli strategiyalarga moslashishga undaydi.

Majidova [2] O'zbekistondagi kichik va o'rta biznes (KOB) sub'ektlariga raqamli iqtisodiyotning ta'sirini o'rganib chiqdi. Uning tadqiqotlari raqamli transformatsiyaning KOB samaradorligi va raqobatbardoshligiga ijobiy ta'sirini ko'rsatsa-da, raqamli ko'nikmalar etishmasligi, moliyaviy cheklovlar va infratuzilma muammolari kabi jiddiy to'siqlarni ham aniqladi. O'zbekistonning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasi KOBni raqamlashtirishni ustuvor vazifa qilib belgilaganiga qaramay, amaldagi joriy etish darajasi yetarli emas deb baholanadi.

Umumiy jihatdan, raqamli transformatsiya jarayonlarni avtomatlashtirish orqali inson xatolarini kamaytirish, operatsion tezlikni oshirish, mahsuldorlikni oshirish, xarajatlarni kamaytirish va resurslarni innovatsiyalar uchun bo'shatish kabi muhim afzalliklarni beradi [3]. Ammo, bu uzoq yillik jarayonlarga fundamental o'zgarishlarni va xodimlarni yangi ish oqimlariga keng ko'lamli o'qitishni talab qiladi [3]. Xaridorlarning qarshiligi

ham muammo bo'lishi mumkin, chunki ba'zilar an'anaviy o'zaro aloqalarni afzal ko'rishlari mumkin [3]. Mualliflar raqamli transformatsiyaga aniq maqsadlar bilan yondashishni maslahat beradilar, shunchaki o'zgarish uchun emas [3, 6].

O'zbekiston Oliy Iqtisodiy Sudi ta'kidlaganidek [1], axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sud tizimini takomillashtirish va qulay biznes muhitini shakllantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Prezident Karimov davrida kichik biznes va xususiy mulkni himoya qilish bo'yicha qabul qilingan izchil choralar O'zbekistonning biznes muhitini yaxshilash bo'yicha dunyoning eng yaxshi o'nta davlati qatoriga kirishiga yordam berdi. Iqtisodiy sudlarda AKT keng qo'llanilishi, masalan, elektron da'volarni topshirish, hujjatlarni qabul qilish va videokonferensaloqa orqali sud majlislarida ishtirok etish imkoniyatlari sud jarayonlarini soddalashtirish va shaffoflikni oshirishga xizmat qiladi. Bu ma'lumotlar ATning davlat boshqaruvi va biznes muhitini takomillashtirishdagi amaliy ahamiyatini ko'rsatadi. Shunga qaramay, Majidova tadqiqoti [2] KOBlar oldida turgan qiyinchiliklar, jumladan, raqamli ko'nikmalar va moliyaviy resurslarning cheklanganligi bu sohadagi to'liq salohiyatni ro'yobga chiqarishga to'sqinlik qilishini ko'rsatadi. Muxtasar qilib aytganda, mavzuga oid adabiyotlar ATning biznes uchun strategik ahamiyatini, uning afzalliklari va qiyinchiliklarini, shuningdek, O'zbekiston kontekstidagi o'ziga xos jihatlarni aniq ko'rsatib beradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqola axborot texnologiyalarining biznesdagi o'rnini tahlil qilishga qaratilgan sifatli, tasviriy va tahliliy tadqiqot hisoblanadi. Tadqiqotda mavjud akademik adabiyotlar, ilmiy maqolalar, hisobotlar va ekspert xulosalarini tizimli ko'rib chiqish va sintez qilish metodologiyasi qo'llanilgan. Bu yondashuv turli nuqtai nazarlarni birlashtirish, asosiy tendentsiyalarni aniqlash va mavjud bilimlar bazasidan chuqur xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Maqolani yozish jarayonida axborot texnologiyalarining iqtisodiy, boshqaruv va texnologik jihatlarini kompleks tahlil qilish uchun fanlararo yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot asosan taqdim etilgan havolalarga asoslanib, ularning raqamli transformatsiya, uning biznesga ta'siri, muammolari va strategik amalga oshirilishi bo'yicha turli xil istiqbollarini tahlil qilishga qaratildi. Adabiyotlar tahlili orqali ATning operatsion samaradorlik, qaror qabul qilish jarayonlari, mijozlar bilan munosabatlar, kiberxavfsizlik va yangi biznes modellarini shakllantirishdagi roli o'rganildi. Ayniqsa, O'zbekiston kontekstida kichik va o'rta biznes oldida turgan raqamlashtirish muammolarini aniqlash va ularni hal qilish bo'yicha takliflarni shakllantirishga e'tibor qaratildi. Maqola empirik ma'lumotlarni yig'ishga emas, balki mavjud nazariy va amaliy bilimlarni sintez qilishga asoslangan bo'lib, bu sohadagi tushunchalarni chuqurlashtirishga hissa qo'shishni maqsad qilgan.

Xulosa

Ushbu maqola axborot texnologiyalarining zamonaviy biznesdagi o'rnini har tomonlama tahlil qildi va uning har bir jihatiga, jumladan, operatsion samaradorlik, ma'lumotlarga asoslangan qarorlar, mijozlar bilan munosabatlar, kiberxavfsizlik, shuningdek, joriy etishdagi qiyinchiliklar va yechimlarga e'tibor qaratdi. Maqolada ATning biznes uchun shunchaki yordamchi vosita emas, balki strategik ahamiyatga ega bo'lgan omil ekanligi ta'kidlandi.

AT jarayonlarni avtomatlashtirish, inson xatolarini kamaytirish va operatsion tezlikni oshirish orqali operatsion samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. Korxona resurslarini rejalashtirish (ERP) tizimlari va boshqa avtomatlashtirilgan platformalar xarajatlarni optimallashtirish va mahsuldorlikni oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Katta ma'lumotlar tahlili, sun'iy intellekt va mashinani o'rganish kabi ilg'or texnologiyalar kompaniyalarga yanada asosli va strategik qarorlar qabul qilish imkonini beradi, bu esa bozorga tezroq moslashish va innovatsion mahsulotlar yaratish orqali raqobatbardoshlikni kuchaytiradi. Mijozlar bilan munosabatlarni

boshqarish (CRM) tizimlari va raqamli aloqa kanallari esa mijozlarning tajribasini yaxshilaydi, shaxsiylashtirilgan xizmatlar taqdim etadi va yangi P2P iqtisodiyoti kabi biznes modellarini shakllantiradi. Shu bilan birga, raqamlashtirish bilan bog'liq kiberxavfsizlik tahdidlari va ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qat'iy me'yoriy talablarga rioya qilishning muhimligi alohida ta'kidlandi.

ATni joriy etishda raqamli ko'nikmalar etishmasligi, moliyaviy cheklovlar, infratuzilma muammolari va o'zgarishlarga qarshilik kabi qiyinchiliklar mavjud. O'zbekistondagi kichik va o'rta biznes bu muammolarga ko'proq duch keladi. Ularni bartaraf etish uchun strategik rejalashtirish, kadrlar salohiyatini oshirish, moliyaviy va infratuzilma investitsiyalari, bosqichma-bosqich joriy etish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash zarur.

Kelajakda ATning biznesdagi o'rni yanada kengayadi. Sun'iy intellekt (AI), narsalar interneti (IoT), blokcheyn texnologiyasi va yanada ilg'or analitik vositalar biznesning operatsion modellarini, mijozlar bilan o'zaro aloqa usullarini va strategik qarorlar qabul qilish jarayonlarini tubdan o'zgartirishda davom etadi. Xususan, AI va ML algoritmlari yanada murakkab tahlillar va avtomatlashtirilgan qarorlar qabul qilish imkoniyatini taqdim etadi, IoT esa real vaqt rejimida ma'lumotlar to'plash orqali operatsion shaffoflik va samaradorlikni oshiradi.

Raqamli ko'nikmalarni rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berish: Xodimlarni doimiy o'qitish va ularning raqamli savodxonligini oshirish investitsiya sifatida qaralishi lozim.

Mustahkam va xavfsiz AT infratuzilmasiga sarmoya kiritish: Kiberxavfsizlik choralari kuchaytirish va ma'lumotlarni himoya qilishga ustuvor ahamiyat berish.

Aniqlik va bosqichma-bosqich raqamli transformatsiya strategiyasini qabul qilish: Biznes maqsadlari bilan uyg'unlashtirilgan aniq reja asosida ish

olib borish va texnologiyalarni shunchaki o'zgarish uchun emas, balki samaradorlikni oshirish uchun joriy etish.

Innovatsiyalar va moslashuvchanlik madaniyatini rivojlantirish: Tez o'zgaruvchan texnologik muhitda doimiy o'rganish va moslashishga tayyor bo'lish.

Davlat-xususiy sheriklikni kuchaytirish: Hukumat tomonidan raqamli iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash dasturlarini yanada faollashtirish va biznes bilan samarali hamkorlikni rivojlantirish.

Axborot texnologiyalari nafaqat texnik vosita, balki biznesning kelajagini belgilaydigan strategik vosita bo'lib qoladi. Unga investitsiya kiritgan va uning imkoniyatlaridan to'g'ri foydalana olgan kompaniyalar raqobatda ustunlikka erishib, barqaror o'sishni ta'minlay oladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- [1] Turban, Efraim, R. Kelly Rainer Jr., and Brian Potter. Menejment uchun axborot texnologiyalari: Barqaror, foydali biznes o'sishini ilgari surish. Hoboken, NJ: Wiley, 2017.
- [2] Westerman, George, Didier Bonnet, and Andrew McAfee. Raqamli yetakchilik: Texnologiyani biznes transformatsiyasiga aylantirish. Boston, MA: Harvard Business Review Press, 2014.
- [3] Bharadwaj, Anandhi S. "Axborot texnologiyalari salohiyati va firma samaradorligiga resurslarga asoslangan nuqtai nazar: Empirik tadqiqot." MIS Choraklik, jild. 24, son. 1, 2000, bet. 169-196.
- [4] Vial, G. "Raqamli transformatsiyani tushunish: Ko'rib chiqish va tadqiqot kun tartibi." Strategik Axborot Tizimlari Jurnal, vol. 28, no. 2, 2019, pp. 116-144.
- [5] Morakanyane, R., O'Reilly, M. P., & Morgan, L. "Raqamli transformatsiyaning san'ati: Axborot texnologiyalarining tashkiliy o'zgarishlarni boshqarishdagi rolini tadqiq etish." Axborot Tizimlari Chegaralari, jild. 22, son. 2, 2020, pp. 583-605.